

УДК 336.71

Забчук Г. М.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи Тернопільського національного економічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ В УКРАЇНІ

У статті досліджено особливості функціонування банків з іноземним капіталом. Визначено переваги та недоліки присутності банків з іноземним капіталом у вітчизняній банківській системі.

Ключові слова: банки з іноземним капіталом, банківська система, іноземні інвестиції.

В статье исследованы особенности функционирования банков с иностранным капиталом. Определены преимущества и недостатки присутствия банков с иностранным капиталом в отечественной банковской системе.

Ключевые слова: банки с иностранным капиталом, банковская система, иностранные инвестиции.

The peculiarities of functioning of banks with foreign capital are investigated in the article. The advantages and disadvantages of the presence of banks with foreign capital in domestic banking system are defined.

Key words: banks with foreign capital, banking system, foreign investment.

Постановка проблеми. Характерними ознаками прояву процесів глобалізації і міжнародної інтеграції у сфері фінансових відносин є створення міжнародних фінансових інституцій і центрів, входження на національні фінансові ринки іноземного капіталу та посилення його впливу на розвиток національних фінансових систем. Фінансовий розвиток України в умовах глобалізації супроводжувався активним припливом іноземного капіталу, насамперед, у банківську систему. Іноземний капітал відіграє важливу роль у розвитку банківської системи та економіки будь-якої країни. За умов постійних дисбалансів у національній економіці, спричинених переважно відсутністю стабільного фінансування, присутність іноземного капіталу в банківській системі України дає можливість залучати необхідні ресурси на зовнішніх фінансових ринках. Динамічне входження іноземного капіталу в банківську систему України, активізація процесу кредитування та нарощення активів банками з іноземним капіталом загострили актуальність вирішення питання контролю за діяльністю іноземного капіталу в банківській системі України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різноманітні аспекти впливу іноземного капіталу на банківську систему України є предметом наукових робіт багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, заслуговують на увагу дослідження таких науковців, як О. Барановський, Т. Васильєва, М. Дяба, І. Івасів, Р. Корнилюк, О. Козьменко, Є. Осадчий, О. Чуб.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є визначення і характеристика основних мотивів та особливостей функціонування іноземних банків в Україні.

Виклад основного матеріалу. В останні роки роль іноземного капіталу в банківському секторі України стрімко зростає. Його частка у статутному капіталі банків за період з 2000 до 2012 рр. зросла у 3 рази і зараз становить 39,5% (рис. 1).

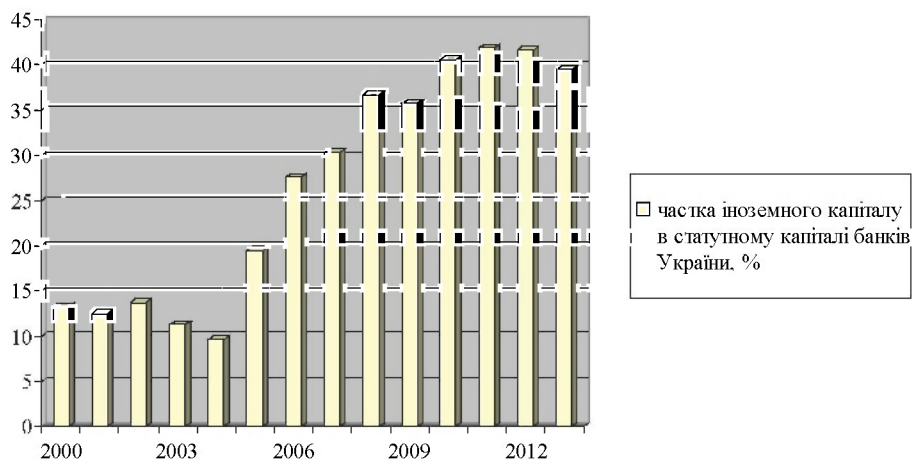

Рис. 1. Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків України [8]

Тобто нині кожен четвертий банк в Україні – з іноземним капіталом, кожен восьмий – зі стовідсотковим іноземним капіталом, тому важливо визначити роль іноземних банків у функціонуванні вітчизняної банківської системи.

Варто зазначити, що найактивнішими інвесторами у банківський бізнес є представники Російської Федерації, на другому місці – Австрії, далі, відповідно, Італії, Франції, Угорщини, Швеції, Німеччини, що свідчить про особливу зацікавленість у контролі над українським банківським бізнесом іноземних держав.

До основних чинників, що впливають на розширення ролі банків-нерезидентів у вітчизняній банківській системі, можна зарахувати: зростання обсягів зовнішньої торгівлі; обмеженість національних ринків банківських послуг та, відповідно, захоплення нових ринків збуту іноземними банками; різниця у рівні прибутковості та ризиковості банківських операцій; слабкість національної банківської системи; політика уряду, що орієнтована на підтримку вітчизняної банківської системи, без встановлення суттєвих перешкод для іноземних банків.

Для більшості іноземних банків основною метою є обслуговування своїх клієнтів, розвинута спеціалізація на найперспективніших сегментах ринку банківських послуг. Важливі й конкурентні переваги банків з іноземним капіталом:

- наявність сучасних банківських технологій, що дозволяє надавати клієнтам весь перелік банківських послуг;

- наявність перевірених на ринках, що розвиваються, методів менеджменту та маркетингу. Це важливо при впровадженні на вітчизняному ринку нових, і, насамперед, роздрібних продуктів, які вже тривалий час застосовуються на інших ринках. Тому не випадково великі вітчизняні банки для впровадження нових продуктів активно залучають менеджерів, які мають досвід роботи в іноземних банках і саме в тих секторах, де іноземні банки займають лідируючі позиції;

- використання перевірених на ринках, що розвиваються, механізмів контролю за ризиками та досвід подолання на практиці банківських криз різних типів;

- висока надійність, що ґрунтується на потужних фінансових ресурсах (за рахунок материнського банку) і тривалій історії існування. При виникненні проблем у дочірнього банку внаслідок банківської кризи материнська структура здатна надати дочірньому банку фінансову допомогу без істотного збитку для своєї діяльності, що саме було продемонстровано кризою 2008 р. Протягом 2009–2010 рр. вони завели в український банківський сектор понад 17 млрд грн нового акціонерного капіталу – на 67% більше, ніж спромоглися інвестувати власники локальних фінустанов [4]. Окрім того, іноземці набагато активніше, ніж місцеві, використовували такий інструмент, як субординований борг. Важливою перевагою іноземних банків над вітчизняними є високий кредитний рейтинг, що дозволяє позичати кошти під менші відсотки, а отже, менші витрати порівняно з вітчизняними банками;

- здатність надавати кваліфіковану допомогу клієнтам при виході на міжнародні фінансові ринки не тільки у наданні коштів, а й надання консультацій та надання спектру супроводжуючих послуг.

Конкурентні переваги іноземних банків проявляються тільки в окремих сегментах: обслуговуванні великих клієнтів та наданні складніших послуг. Варто зазначити, що при більшій частці іноземного капіталу у банківській системі, як показує досвід Аргентини і Бразилії, банки з іноземним капіталом працюють з великими клієнтами, а малий бізнес і роздрібні операції залишають місцевим банкам. Разом з тим, щоб відшкодувати високі затрати при входженні на український ринок, дочірні структури міжнародних банків зосередилися на розвитку роздрібного сегменту, що забезпечило значний приріст активів і високу процентну маржу (рис. 2). У результаті чистий процентний дохід банків з кожним роком зростав. За підсумками 2006 р. він становив 13,68 млрд грн, 2007 р. – 22,23 млрд грн, а 2008 р. – вже 37,55 млрд грн. Комісійні зростали повільніше, але темпи 40–60% теж влаштовували іноземні фінансово-банківські групи [4].

Ставка на роздрібний ринок виявилась виграшною і у посткризовий період: традиційно високі проценти за дрібними споживчими кредитами, коротший кредитний цикл у порівнянні з іпотечним бізнесом надає банку стратегічної гнучкості. Так, у 2010 р. ситуація в банківському секторі стабілізувалася: прибутковість депозитів впала з 25–26% до 13–14% річних у гривнях і до 7–9% в іноземній валюті, що знову дало поштовх до кредитування. Цьому сприяло поступове відновлення економічного зростання і націоналізація трьох проблемних банків, що зупинило хвилю банкрутств фінустанов. Проте за 2011–2012 рр. економічне зростання сповільнилося, банки відчували дефіцит ліквідності. Гривневі ставки по тривалих депозитах зросли вище 20%, відповідно, зменшилися обсяги кредитування через підвищення процентних ставок за кредити, тому брати кредити під 25–27% більшість бізнесу не наважувалося.

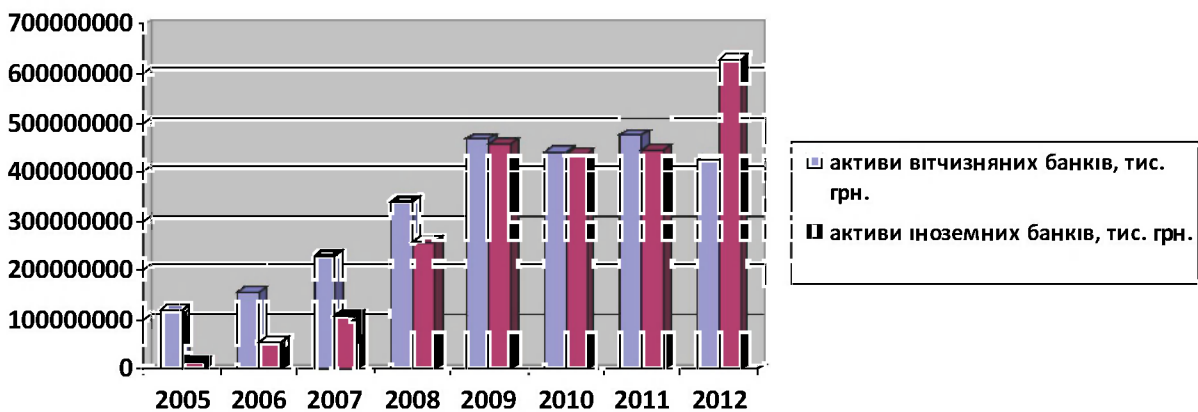

Рис. 2. Динаміка банківських інвестицій [6]

У залучених ресурсах іноземні банки орієнтуються на свої материнські компанії, хоч є прогрес у залученні коштів на внутрішньому ринку, оскільки більша довіра населення на цей час до іноземних банків.

З 2007 р. простежується зростання динаміки обсягів кредитування (рис. 3). Єдиним кредитним сегментом, на якому нерезиденти проявляли активність – кредитування населення. Щодо кредитування юридичних осіб, то переважали кредити в оборотні кошти. Частка інвестиційних кредитів незначна.

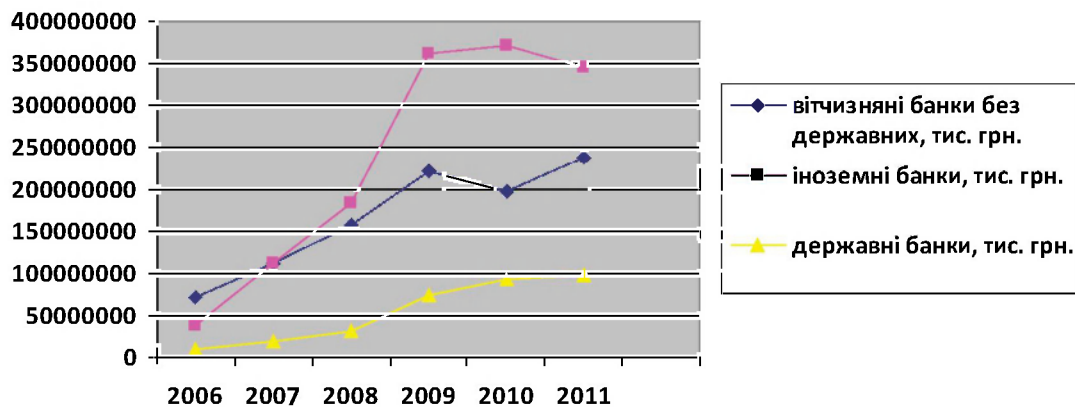

Рис. 3. Динаміка обсягів кредитування [6]

Основна мета розвитку вітчизняної банківської системи на сучасному етапі – забезпечення стійкості банківської системи, її ефективності щодо акумулювання грошових коштів та їх трансформації у кредити та інвестиції. В цьому аспекті зростання ролі нерезидентів в банківській системі України має подвійний ефект. З одного боку, іноземні банки фінансово стійкіші, а з іншого – виконуючи трансформаційну функцію, вони не сприяють розвитку вітчизняної економіки. Варто наголосити, що розширення доступу вітчизняної банківської системи до зовнішнього фінансування як по каналах зовнішніх запозичень, так і отримання коштів від материнських компаній значною мірою забезпечувало вирішення гострої економічної суперечності між невідповідністю обсягів заощаджень та потребою в інвестиціях.

Проте варто визнати, що під час розгортання світової кризи фінансові проблеми банків з іноземним капіталом не призвели до ліквідації чи продажу їх українських філій. Щобільше, іноземні банки в перші місяці кризи були зацікавлені в утриманні і навіть нарощуванні своїх позицій у банківському секторі України, про що свідчать такі факти:

- вчасна рекапіталізація;
- відсутність банків з іноземним капіталом серед тих, де була введена тимчасова адміністрація;
- ретельне виконання вимог резервування НБУ, незважаючи на значні збитки, викликані зростанням неповернень по кредитах – найбільші збитки в I кв. 2009 р., окрім Укрпромбанку, показали: Укрсиббанк (мінус

851.822 млн грн), “Надра” (мінус 557.535 млн грн.), “РайффайзенБанк Аваль” (мінус 368.969 млн грн.), “ОТП Банк” (мінус 211.768 млн грн), “Сведбанк” (мінус 167.659 млн грн), “Альфа-банк” (мінус 161.443 млн грн) і “Ерсте Банк” (мінус 143.651 млн грн) [2];

– вчасне погашення зовнішніх боргів, при цьому на ринку вже сформувалася певна тенденція, коли державні банки і фінансові установи з іноземним капіталом погашають свої публічні борги вчасно, а банки з українським капіталом намагаються домовитися із кредиторами про реструктуризацію;

– банки з іноземним капіталом, на відміну від банків з вітчизняним капіталом, через можливість залучення додаткових коштів від материнських структур, на наш погляд, зуміли підтримати загальний рівень ліквідності банківської системи України, що вберегло вітчизняний банківський сектор від цілковитого краху [5, с. 102].

Попри вказане вище, міжнародні фінансові групи прийшли в Україну з метою одержання швидкого спекулятивного прибутку. Банки з іноземним капіталом вводили в Україну дешеві ресурси і видавали кредити під завищені відсотки. Однак, незважаючи на збільшення активних операцій і капіталізацію банківської системи, здешевлення кредитів та подовження термінів їх надання, підвищення показників прибутковості банківської діяльності не відбулося. Після фінансової кризи та уповільнення темпів зростання кредитування в Україні ця модель перестала працювати і банки з іноземним капіталом згорнули діяльність на роздрібному ринку та переорієнтувалися на корпоративний сегмент. А деякі банки через збитковість продовжують процес виходу з українського банківського ринку. НРА “Рюрік” зазначає, що 2012 р. відзначився придбанням окремих банківських установ або їхніх кредитних портфелів вітчизняними інвесторами. Так, власників змінили “СББ Банк” (“Фідобанк”), “Кредитпромбанк”, “Ерсте Банк” [1].

На думку НРА “Рюрік”, протягом 2013 р. така тенденція може продовжитися, оскільки в оціночній вартості банків мультиплікатор до капіталу становить менше одиниці, хоча раніше він досягав 7–8 і навіть 15 за окремими проданими банками. Крім вітчизняних інвесторів, можливими покупцями банків є російські, які пристосовані до специфіки українського банківського бізнесу та мають достатні для цього ресурси [1].

Основні чинники, що перешкоджають підвищенню ролі іноземного капіталу в Україні мають економічний та мотиваційний характер. Велику роль відіграють такі чинники: відкритість економіки, високий рівень бюрократизації та корупції, а також чинники, пов’язані зі споживчою поведінкою в Україні, де населення, на відміну від країн з розвинутою економікою, не має досвіду користування банківськими послугами і з недовірою ставиться до банківських інститутів та їхніх операцій.

Тому основні обмеження діяльності іноземних банків пов’язані з економічною ситуацією у банківській системі, а також динамікою розвитку економіки загалом. Таким чином, у найближчі роки експансія іноземних банків у вітчизняний банківський сектор не пришвидшиться.

Роль нерезидентів особливо важлива у технологічно складних сегментах банківського бізнесу: робота з фінансовими активами, управління ризиками та фінансове консультування. Саме в них нерезиденти мають перевагу, використовуючи досвід своїх материнських компаній.

Висновки. Отже, іноземні банки в Україні переслідують здебільшого власні цілі, не здійснюючи істотного позитивного впливу на розвиток реального сектора економіки, що вимагає посилення контролю держави над процесом входження іноземного капіталу в український банківський сектор, удосконалення нагляду за їхньою діяльністю та оптимізації вітчизняного законодавства в цій сфері. Разом з тим варто усвідомити, що за обмеженості внутрішніх джерел фінансування і вкрай низької довіри населення до банків, достатній рівень зовнішнього фінансування, насамперед, по внутрішньобанківських каналах, є необхідною умовою пом’якшення ресурсних обмежень української економіки, поліпшення платіжного балансу, відновлення кредитування реального сектора.

Відтак раціональна стратегія державного управління зазначеним процесом полягає в тому, щоб максимально інтегрувати іноземні банки в українську економіку, орієнтуючи її на досягнення пріоритетів національної соціально-економічної політики. У зв’язку з цим основним завданням регулювання діяльності іноземних банків має стати оптимізація використання їхніх ресурсів та зміщення акцентів з адміністративних важелів стримування експансії іноземного банківського капіталу на сприяння зміцненню конкурентоспроможності українських банків.

Література:

1. Банківська система України: підсумки 2012 року та ключові тенденції розвитку [Електронний ресурс] / Національне рейтингове агентство “Рюрік”. – Режим доступу : http://turik.com.ua/documents/research/bank_system_tendency_%D0%86V_%D0%BAv_2012_ukr.pdf.
2. Белінська О. Я. Щодо впливу зростання присутності іноземного капіталу на банківську систему України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/July2009/01.htm>.
3. Великая банковская эмиграция [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://maanim.com/news/articles/96092-velikaya-bankovskaya-emigraciya>.

4. Втеча з України. Європейські банки поступаються олігархам [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Economics/60468>.
5. Козьменко О. В., Васильєва Т. А. Експансія іноземного капіталу в банківську систему України: загрози та можливості // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2010. – № 2 (8). – С. 98–102.
6. Кредити банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bankografo.com.
7. Осадчий Є. С. Мотиви збільшення іноземного капіталу в банківській системі України // Фінанси, облік і аудит – збірник наукових праць. – К.: КНЕУ – № 12. – 2008. – С. 104–110.
8. Основні показники діяльності банків в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/bank_supervision/dynamics.htm.
9. Українські банки в тенетах іноземного капіталу [Електронний ресурс] / Роман Корнилюк. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/4a0914d48ee17>.
10. Чуб О. Становлення та розвиток банківської системи України в контексті присутності іноземного капіталу [текст] / О. Чуб // Банківська справа. – 2008. – № 6. – С. 86.